

(MALA) ANKETA SODOBNOSTI X: KOROŠKA NA MRTVI TOČKI

Deseto anketo Sodobnosti smo namenili narodnostni problematiki koroških Slovencev v Avstriji. Z njo smo želeli dopolniti demokratično razpravo zlasti o tistih bolečih vozliščih narodnega življenja zunaj meja matične dežele, ki terjajo jasnejše opredelitve in sporazumno akcijo tako onstran kot tostran meje. Da bi bila vsaj ocena sedanjega trenutka slovenskega življa na Koroškem kolikor mogoče objektivna in popolna, smo za sodelovanje pri tej anketi povabili nad dvajset javnih in kulturnih delavcev koroških Slovencev. Nanje smo naslovili naslednje pismo:

Spoštovani,

naša revija je doslej objavila že devet anket, med njimi obsežno anketo o Slovencih v Italiji, ki je doživela opazen odmev na obeh straneh meje; tokrat pa bi radi pripravili podobno anketo o narodnostni problematiki koroških Slovencev. K sodelovanju vabimo vse vidnejše predstavnike koroškega javnega in kulturnega življenja ne glede na njihovo strankarsko in politično opredeljenost ali nazorsko prepričanje. Naš edini namen je, da bi dobili kar najbolj objektivno podobo zlasti današnjega časa na Koroškem, hkrati pa bi tudi radi zbrali v tej anketi najveljavnejše misli v načrtovanju za prihodnost. Zato vas prosimo, da nam zanesljivo odgovorite (s poudarkom na sedanjost) najkasneje do srede avgusta... (sledi nekaj tehničnih podatkov). Lahko odgovorite tudi na eno samo vprašanje.

Vprašanja

1. Kako v narodnostnem oziru vrednotite procese in premike minulih petdeset let v vzporeditvi s sedanjim dejanskim stanjem?

2. Kolikor bi skušali iz vseh teh dogajanj (od prve avstrijske republike prek nacizma do druge republike), izluščiti bistvene vzroke in izkušnje, kaj se vam zdi najbolj usodno (tu ne mislimo na plebiscitno odločitev), kakšen temeljni nauk bi iz vsega tega potegnili?

3. Kaj se vam zdi (15 let po podpisu državne pogodbe) spričo dokaj naglega usihanja narodne zavesti primarno ukreniti (na jezikovnem, šolskem, kulturno-prosvetnem, političnem, socialnem in drugih za slovensko skupnost življenjsko važnih področjih), da bi vsaj zaustavili negativno krivuljo minulih let?

4. Kaj sodite o sedanjih narodnoobrambnih programih (konceptih) obstoječih slovenskih organizacij in združenj (od političnih do gospodarskih in kulturnih) in o vezeh, ki vas vežejo ali naj bi vas vezale na matično deželo?

Čeprav smo v zaželenem roku prejeli le pet odgovorov, jih z zadovoljstvom objavljamo, ker menimo, da dovolj kompleksno odgovarjajo na zastavljena vprašanja in da so dovolj objektivna ocena sedanjega stanja

med slovenskim življem na Koroškem. Vsem petim anketirancem se za njihove odgovore iskreno zahvaljujemo. Če pa bo objava teh petih odgovorov zbudila dodaten odziv še pri preostalih anketirancih, bomo njihove morebitne prispevke na to temo objavili v eni naših prihodnjih števil. Ponovno jih torej vabimo k sodelovanju.

FLORIAN LIPUSCH, pisatelj

Odgovore na anketna vprašanja najdemo tudi v zadnjih številkah koroškega Mladja, v raznih drugih domačih in tujih listih in revijah ter drugod (Sodobnost, Dialogi, Slovenski jezik...). Tu bi hotel odgovoriti le na tretji del ankete, na zastavljeno vprašanje, kaj bi bilo treba »spričo dokaj naglega usihanja narodne zavesti« ukreniti na kulturnoprosvetnem področju, »da bi vsaj zaustavili negativno krivuljo minulih let«, pri tem se bom drugih vprašanj res samo dotaknil. Ob povedanem ne gre prezreti dejstva, da je konservativni, provincialistični in klerikalni vpliv še danes tako zablokiran v koroškem ljudstvu, da lahko potisne marsikatero napredno in sodobno idejo na stranski tir. Taki vplivi so ovirali razvoj zadnjih desetletij in so pretežno krivi, da je razvoj slovenstva na Koroškem tak, kakršen je. Ti vplivi bodo vselej hodili za časom, ki jih bo prehitel prav tako, kot bo prehitel nemško nacionalno nestrpnost. Tu je že nekaj odgovora na zastavljeno vprašanje. Vendar na tem mestu ne bo besede o potujčevanju in o vlogi raznih slovenstvu sovražnih organizacij in posameznikov na Koroškem, ki so kajpak tudi krive in krivi, vendar le posredno krive in krivi slovenske narodne polomije na Koroškem, tu naj bo beseda o koroškem Slovencu, kolikor si sam kuje svojo usodo skozi zgodovino in geografski prostor. Vse to je bilo že tolikokrat in na toliko načinov povedano, pač samo povedano in nič več, vendar se oblika teh stavkov do danes še ni spremenila, še vedno zapisujemo kot bob ob steno besedico »bi«: bi morali, bi bilo treba, ne bi smeli.

Res, kultura in prosveta sta tudi na Koroškem med najbolj učinkovitimi ne samo narodnoohranjevalnimi, temveč tudi narodnotvornimi sredstvi, o tem smo si na jasnem, nismo si pa na jasnem o nalogah, pogojih, vsebini, o načinu prosvete in kulture. Vsi kulturno osveščeni ljudje bi morali delati svobodno in po osebnih aranžmajih in možnostih, vendar v okviru skupnega, širokopoteznega kulturnega načrta (programa, projekta). V resnici je vsak kulturno delaven koroški Slovenec prepuščen sam sebi, prepuščen sam sebi tudi tedaj, če je vključen v tej ali oni osrednji kulturni (prosvetni) organizaciji. Njegovih interesov centrale koroških Slovencev ne zastopajo dovolj izrazito in mu ne dajejo potrebne zaslombe ter zaledja.

Poudarek prosvetnega dela bi moral biti na kvaliteti kulture in ne v prvi vrsti na nacionalnem momentu. Če bo slovenska prosveta dobra, bo sama po sebi narodnotvorna, če bo slaba, ji tudi to, da je slovenska, ne

more vsiliti narodnotvornega pomena. To pomeni: nobena skupina se ne bi smela zadovoljiti s slabo, pomanjkljivo, ničvredno prosveto in kulturo. Zadovoljiti se s slovensko prosveto samo zato, da je nekaj slovenskega — ne glede pri tem na kvaliteto — je brez smisla, narobe pa vsaka dobra prosveta krepi narodne interese. V resnici uprizarjajo na Koroškem toliko in toliko prosvete, ki je kvalitetno na psu, je pa slovenska, tako da se mora s pojmom »slovensko« nujno povezati občutek manjvrednosti in dobi končno vsako uveljavljanje slovenske besede negativni prizvok.

Osrednje prosvetne organizacije bi morale delo vključenih društev in skupin nadzorovati, usmerjati, črtati zaprašeno in zarjavelo prosveto, prezračiti repertoar, modernizirati (ali ni smešno, a tipično, da prav zdaj, ko film odмира, začnemo mi predvajati slovenske filme?), posodobiti, posegati vmes, ne pa, kot se še danes dogaja, seštevati prireditve posameznih društev in skupin med letom in se potem na občnem zboru postavljati z visokimi številkami — tu se je prispevek osrednjih organizacij k terenskemu delu — tudi že izčrpal. Osrednji organizaciji bi morali omogočiti prosvetno izobrazbo, oblikovati javno mnenje, morali bi koordinirati, biti menežer, pripraviti zunanje možnosti, kot so kraj, potrebščine, pripomočki, biroji . . . Sleherno kvalitetno kulturno delo bi morali primerno honorirati, osrednje kulturne in politične organizacije koroških Slovencev bi bile dolžne pri-skrbeti denar v te namene.

Seveda negativna krivulja ni sad enega samega področja narodne bitnosti, recimo, zanemarjanja kulture in prosvete. Raznarodovalna nit je prepletla celotno narodno življenje, in to načrtno, dosledno, znanstveno fundirano, elementarno, bistveno, z vsemi, tudi protizakonitimi in nečloveškimi sredstvi, s sredstvi, ki kršijo pogosto celo splošne človekove pravice. Zakaj je ta naval koroške Slovence tako močno prizadel, zakaj je vse to, kar je povzročilo negativno krivuljo, postalo mogoče, zakaj se je vse to uresničilo sredi med nami, sredi slovenske vasi, v zavednih slovenskih družinah, v župniščih, ne v kakšni naši posebno slabi uri, temveč ob času, ko smo bili pri popolni zavesti, pri močeh in zdravju, ob naši duhovni, duševni in telesni navzočnosti in presodnosti, sredi najboljših moških let, tako rekoč z našim privoljenjem? — Zato, ker smo koroški Slovenci iskali probleme povsod drugod, samo ne tam, kjer so bili. Krščanstvo se nam je zdelo bolj v nevarnosti kot narodni obstanek na Koroškem, vera se nam je zdela bolj ogrožena kot slovenski jezik, in smo zato na primer ustanovili Narodni svet koroških Slovencev, da bi branil — bognasvari ja ne narod, temveč krščanska načela proti marksističnim in komunističnim vplivom, te naloge si je imenovana organizacija obdržala do danes, to so bile naše skrbi, to nam prizadeva preglavice. Zatiiravci nam jemljejo jezik, ki je bistveni del narodnega obstoja, oni to vedo, mi tega ne vemo, vsako jesen odkrhajo nov košček, zdaj večjega, zdaj samo drobček, vendar drobtinijo jezik, v katerem je vsa narodnost, drobijo ga, zares delajo in ustvarjajo, z umom in rokami garajo, da za bližnjo jesen le spet morejo odščeniti nov delec, cele noči žrtvujejo, kadar je treba razstreliti slovenski spomenik, potrgati slovenske napise, pomazati stene z nacističnimi parolami, jezik, ki je življenje, nam jemljejo, in mi, koroški Slovenci, kaj branimo mi? Mi ne branimo jezika, temveč svojo organizacijo, strankarsko, idejno linijo, krščanstvo, tradicijo, socializem, to branimo, to so naše skrbi. S prekrizanimi rokami, brez dela sedimo in čakamo, da bo Bog dal, česar še nikomur ni dal in bo dal samo nam,

poslušamo fraze »narodnih voditeljev«, ob nedeljah pa pridige, odpuščamo kršivcem naših pravic, kar nenehno komu odpuščamo, kar sproti pozabljamo, in ko nas udari po desnem, nastavimo še levo lice, redimo čebele, damo mir, nikomur nismo v spotiko, nismo sitni in vsiljivi, namesto kulturnih dvoran gradimo cerkve, nekaj metrov stran pa garaže, popravljamo župnišča, ustanovljamo nova združenja, namesto da bi delali, začeli delati vsak na svojem koncu, predsedujemo in zasedamo, nismo samo Marijin, temveč tudi kulturni narod, pišemo zapisnike, ognjevito diskutiramo in potem preidemo k dnevnemu redu, ne da bi se s propadajočim narodiščem obremenili.

Z Ljubljane nam pošiljajo ankete in vprašujejo, zakaj je naša krivulja negativna. Kakšna pa naj bi vpricho takega narodnega življenja bila, kaj se pravi življenja, vpricho našega idiotskega životarjenja: ko nam jemljejo jezik, branimo krščanstvo, ko nam jemljejo šole, branimo emigrantske duhovnike, ko nam jemljejo zemljo, branimo papeža, je tu mogoča še kaka pomoč? Mohorjeva družba v Celovcu se požvižga na prvo stotino slovenskih visokošolcev, pometali smo jih iz bivšega visokošolskega doma »Korotan«, tudi klub slovenskih študentov smo postavili na cesto, raje zgubimo sto slovenskih inteligentov, kakor pa bi pgnali upravnika doma, ki je in ker je duhovnik-klerikalec. Mladja ne prodajamo v Mohorjevi knjigarni, ker objavlja odkrito kritiko razmer v krščanskem taboru, najnovejši narodni programi (na primer ta Narodnega sveta iz leta 1968) opevajo razcepljenost koroških Slovencev, se naslanjajo ob njej, gradijo nanjo svojo vsebino, še ne poznajo besede »dialog«, kaj šele »sodelovanje«, v farah s pretežno slovenskim prebivalstvom in s slovenskim župnikom domače slovensko prosvetno društvo zato, ker je levičarsko, ne sme nastopati v farni dvorani, medtem ko lahko tu brez težav nastopajo nemške organizacije, ki jih po njihovi opredelitvi ne vprašuje. To so naše skrbi, ne slovenstvo, temveč čistokrvna ideologija, ne prihodnost, temveč preteklost.

DR. ING. DUŠAN NENDL, znanstveni sodelavec

Vprašanja, ki jih zastavlja anketa o narodnostni problematiki koroških Slovencev, so v bistvu zelo povezana med seboj. Zato želim odgovoriti nanje bolj v celoti in manj na posamezne točke. Pri tem se mislim dotakniti predvsem dobe poslednjih petindvajsetih let.

Če pogledamo v našo neposredno povojno dobo, opazimo po letu 1945 poskus, da bi tesno povezali slovensko Koroško z našim matičnim narodom. Dejavniki, ki so odločali o obliki takratnih slovenskih organizacij (v prvi vrsti takratne koroške veje Osvobodilne fronte — OF), so prezrli, da je potekala med slovenskim koroškim življenjem in matičnim narodom državna meja, to pa je včlenjevalo koroške Slovence v popolnoma drug politični in gospodarski sklop. Poskus, da bi enačili manjšinske interese koroškega

življa z interesi matičnega naroda, je zaradi pomanjkanja življenjske osnove nujno silil del našega prebivalstva v odklon do slovenskih organizacij ter ga takó posredno tiral v germanizacijo, hkrati pa izzval odpor v lastnih vrstah takratne koroške veje OF. Ustanovitev Narodnega sveta koroških Slovencev (NskS) oziroma Krščanske ljudske stranke (KLS) leta 1949 je bila naravna in nujna posledica omenjenega stanja. Posledice tega enačenja manjšinskih interesov koroškega življa z interesi države, v kateri je matični narod, so bile usodne in dolgoročne. Pod geslom »mi ne sodelujemo s kapitalisti«, in to je bilo koroškim Slovcem naravnost vsiljeno, so Slovenci prva leta po vojni skoraj dosledno odklanjali ključna položajna mesta v koroški deželni upravi, katera jim je angleška zasedbena oblast naravnost ponujala. Ob nastanku KLS leta 1949 je bil položaj že spremenjen. Ključna mesta v koroški deželni upravi so bila v večini že zasedena, in to z osebami, ki so bile, milo rečeno, Slovcem nenaklonjene. Poglobitev »hladne vojne« pa je ohladila tudi naklonjenost angleških zasedbenih oblasti do koroških Slovencev.

Že iz tega je razvidno, da sta se v tej dobi pri nas počasi izoblikovali dve politični gledišči na naš narodnostni problem, kot nujen izraz naravnih političnih antipolov, izvirajočih iz geopolitičnega položaja naše manjšine, in sicer: *ali so interesi manjšine važnejši kot interesi države matičnega dela našega naroda ali pa obratno, da so namreč interesi države matičnega dela naroda prvotnega, a manjšine drugotnega pomena.*

Zgrešeno bi bilo misliti, da je nastanek naravnih političnih antipolov na Koroškem zgolj krajevno manjšinski pojav. Zaradi geopolitičnega položaja in skupnosti etničnega izvora je poseglo vprašanje prvotnosti ali drugotnosti naših manjšinskih interesov močno v gospodarsko politiko države našega matičnega naroda, zlasti kar se tiče odnošajev do Avstrije. Po sporu z Moskvo leta 1948 se je znašla Jugoslavija zunanjepolitično in gospodarsko močno izolirana. Da prebrodi ta položaj, je začela voditi politiko dobrega sosedstva, usmerjena pa je bila predvsem na zahod. Pri tem sta ji bili slovenski manjšini v Avstriji in v Italiji v določenem pogledu v neprijetno oviro. Jugoslavija je skušala ublažiti manjšinski problem, zato je navetovala slovenskim političnim organizacijam, ki so bile pod njenim vodstvom, da se razpuste, njeni člani pa naj se pridružijo socialističnim strankam večinskega naroda. Pri tem so poskušali enačiti socialne težnje večinskega naroda z manjšinskim problemom in so hkrati prezrli, da doseg socialnih pravic v ustavi večinskega naroda ne pomeni nujno, da bodo iste socialne pravice stoodstotno izvajali tudi pri manjšini. Takó postaja socialno vprašanje v manjšini večinoma tudi narodnostno vprašanje oziroma ga ni mogoče od njega ločiti. S tem da so prezrli to dejstvo in pričakovali rešitev manjšinskega vprašanja samo v sklopu socialnih teženj večinskega naroda, so izročili manjšino na milost in nemilost večinskemu narodu.

Na drugi strani so hoteli, da bi se manjšina čimbolj zaposlila sama s seboj, tako da ne bi mogla motiti politike dobrega sosedstva ter morebiti strnjena zahtevala od Jugoslavije, da se odločno zavzame zanjo v mednarodnih forumih. Zato so sprožili v zamejstvu, zlasti na Koroškem, tako imenovano ideološko vojno. Ta domneva o političnem ozadju ideološke vojne na Koroškem je upravičena, kot dokazuje gospodarska pogodba med Avstrijo in Jugoslavijo, saj je koroško manjšino kratko in malo prezrla.

Taka politika, usmerjena proti slehernemu načrtu samoohranitve, kot se izraža prek naših tako imenovanih centralnih organizacij, tj. Zveze slovenskih organizacij (ZSO) in Narodnega sveta koroških Slovencev (NskS), je nujno izzvala na podeželju in tudi med študirajočo mladino odpor. Iz tega odpora sta nastala vrenje in strah pred »tretjo silo«, predvsem takrat delujočo kominformo, da bi le-ta pritegnila ljudi za seboj. To je prisililo Jugoslavijo, da je vključila pravice koroških Slovencev in gradiščanskih Hrvatov v 7. členu avstrijske državne pogodbe in privolila v skupen nastop koroških centralnih organizacij.

Tako imenovana »ideološka« vojna« pa je razkrila tudi notranjo šibkost v zgradbi koroških centralnih organizacij. Pokazalo se je, da sta si obe organizaciji v notranji zgradbi zelo podobni, tj., da ju avtoritativno vodijo, da sta nedemokratski, v političnem delovanju pa ju usmerjajo ali pa vsaj ovirajo zunanje sile. Vedno bolj sta izgubljali stik s podeželjem, še manj pa sta bili sposobni ustvariti stik in sodelovanje s študirajočo mladino. Takó je nastala na Koroškem prva izvenpolitična opozicija, in to daleč pred časom, preden se je drugod po svetu začela pojavljati izvenparlamentarna opozicija. V nasprotju od te, ki je bolj ali manj nihilistično usmerjena, je bila slovenska koroška izvenpolitična opozicija tvorna, ker je skušala poživiti narodnopolitično delovanje na podeželju in očitala centralnim organizacijam nedelavnost in okorelost.

Ko so začeli iz slovenske gimnazije prihajati prvi maturanti, se odnošaji med študirajočo mladino zlasti na Dunaju in centralnimi organizacijami niso izboljšali. Še več! Klub slovenskih študentov na Dunaju je s svojo delovno pobudo zbujal upanje, da bo prevzel dejansko vodstvo slovenskega življa na podeželju. To pa našim centralnim organizacijam ni šlo v račun. Zlasti pa so se tega ustrašili nacionalistični krogi večinskega naroda, saj jih je postajalo groza ob misli, kaj bo, ko se bo to izobraženstvo zlilo na podeželje. Zagovorniki »idejne jasnosti« in »ideološke opredeljenosti« se tega poslednjega dejstva premalo zavedajo ali pa sploh ne.

Dogodki okoli študentskega doma Korotana na Dunaju so potisnili pod vplivom mladinskih nemirov po vsem svetu dunajske študente v ekstremno odklonilno stališče zlasti do Mohorjeve družbe in do takratnega vodstva NskS in jih hkrati spodbudili, da so začeli prevzemati gesla zahodnega neonehilizma. Po mojem je to korak nazaj, kajti politični razvoj pri nas prehiteva razmere na zahodu. Namesto da bi sedanja akademska generacija trošila svojo energijo s tem, kako prenoviti ali celo zrušiti obstoječe centralne organizacije in stare ustaljene ustanove, kot je Mohorjeva družba, bi se po mojem morala posvetiti predvsem temu, da ustvari vesplošno narodnoobramben program, saj ga na Koroškem še do danes nimamo. Dunajski študentje so odklonili zadevno pobudo bivšega predsednika NskS dr. Valentina Inzka, češ da njegov način ni pravi, kako naj bi razpravljali o narodnem programu, niso pa še do danes povedali in pokazali, kako bi bilo treba storiti. Prav tako niso dunajski študentje organizirali našega podeželja. Organizacija podeželja je še vedno možna mimo naših centralnih organizacij; to so pokazale nedavne občinske volitve, predvsem v občini Pliberk. Tu so se slovenski mandatje uprli nasvetom sedanjega predsednika NskS, naj volijo za ÖVP, in šli samostojno na volišče, in sicer z uspehom. Sedaj imamo v Pliberku štiri slovenske občinske zastopnike, medtem ko smo prej imeli samo tri.

Kaj ukreniti, da bi vsaj zaustavili naglo usihanje narodne zavesti minulih let? Odgovor na to vprašanje je toliko bolj težaven, ker smo danes na prelomnici družbenega razvoja v svetovnopoličnem merilu. Naše centralne organizacije in ustaljene ustanove spadajo po svoji miselnosti in notranji zgradbi v preteklost in ne morejo nagovoriti našega človeka, da bi jih poslušal in se po njih napotkih ravnal. Slovenska koroška akademska mladina pa še ni našla samega sebe, da bi bila zmožna samostojno ubrati nova pota mimo vseh dosedanjih organizacij in ustanov. Upajmo, da to iskanje ne bo trajalo predolgo, ker bi to utegnilo biti za slovensko koroško manjšino usodno.

JANKO OGRIS, javni in politični delavec

Na Vaše pismo z dne 23. VI. 1970 odgovarjam šele danes. Zadržek, da nisem prej odgovoril, je moj predsodek, da jaz nisem več (zaradi svojih 72 let) sposoben se oglasiti in prispevati kaj pametnega k anketi o narodnostni problematiki koroških Slovencev. Vendar sem se kljub temu odločil, da kaj malega prispevam, toda oprostite, če bom bolj starokopitno povedal svoje mnenje.

Naše stanje je tragično. Petdeset let je naša mladina v vseh bolj izpostavljenih trgih in vaseh postala v večini narodno brezbrizna in v mnogih primerih celo svoji narodnosti nasprotna. Tudi starši te mladine so nekako obupali nad tem, da bi se še potegovali za svoje narodne pravice, in to zaradi stalnega zapostavljanja in nasprotovanja mnogih, ki se prištevajo k večinskemu narodu, pa tudi zaradi mnogih odpadnikov. Raznarodovanje gre danes potihoma. Slišimo lepe besede ljudi, ki predstavljajo oblast, da smo koroški Slovenci nekakšen most, potem celo oploditev koroške dežele in še, da bodo skrbeli, da naš jezik ne bo izginil in prišel v pozabo. To so na zunaj lepe besede, dejanja pa jih ne spremljajo. Zadnji čas so res nekaj ukrenili, da bi naš jezik ne prišel v pozabo. Neka nemška organizacija je s sprejemniki hodila po nekaterih krajih, da bi pri ljudeh, kjer še govorijo po slovensko, na trak ujela njihovo govorico, ker so pač mnenja, da bo med ljudstvom naša govorica kmalu utihnila. Dokler je na Koroškem za naše ozemlje poleg deželne oblasti glavna beseda pri Heimatdienstu, v katerem so združene vse nemške stranke, od komunistov do ordinariata, in sprejemajo ukaz in navodila od te organizacije, se za nas, koroške Slovence, ne more obrniti na bolje. A med nami ni mogoče ustvariti organizacije, ki bi nas združila na narodni podlagi v eno fronto. To je največja rakava rana koroških Slovencev. Ena stran hoče biti bolj narodna kot druga, a do enotnosti v gledanju na narodne potrebe pa ne pride, ker pač gospodje, ki organizacije vodijo, ne pridejo iz svoje kože. Seveda ni mogoče, da bi vsi imeli ene misli in nazore, pri življenjsko pomembnih narodnostnih vprašanjih pa bi se morali zavedati, da smo vsi po narodu vendar bratje. Vsi svetovni nazori, ki nas ločijo, lahko preminejo, a narod bi ostal, če bi njegove potrebe in pravice v skupni slogi branili.

Na Koroškem imamo mnogo organizacij, med njimi tudi Zvezo slovenskih zadrug v Celovcu, a ta je takó na tleh, da niti svojih hiš ni zmožna pozidati. Združena organizacija bi imela biti steber našega dela, pa hira.

Tukaj nekaj ni v redu. Kje je krivda? Pri teh, ki jo vodijo. Ker ni sloge, pa ni nikogar, ki bi tukaj napravil red.

Naj še omenim šolsko vprašanje. Za koroške Slovence je najhujši udarec, ker so uknili za naše ozemlje šolski odlok, ki je predvideval dvojezični pouk za našo šolo. Prejšnji odločitvi je sledila lepa odredba, naj se prijavijo otroci, katerih starši žele, da se bodo njih otroci dvojezično poučevali; a že prijava sama ima mnogo težav in zaprek, ki so znane. Ker pa je razmeroma malo otrok prijavljenih, je vsem drugim odvzeta možnost, da bi se seznanili z znanjem slovenskega jezika. Zaradi tega večina otrok sploh ne razume pravega pismenega jezika ne v besedi ne v pisanju. Tu vidimo, kaj naši nasprotniki žele in ne samo žele, kaj so dosegli. Čim več bo anal-fabetov slovenske besede, tem več bo odpadnikov. Treba je, da kdo pride med nas in pogleda resnici v oči, pa bo moral priznati, da je treba z velikim zvonom zvoniti — SOS — pomagajte!

Najbrž ste dobili na svoje pismo več odgovorov. Nekateri so mogoče lepo in filozofsko napisani, a prave in resnične stvarnosti Vam bo pa malo povedal. Sicer bi tudi jaz rad to, kar mislim, povedal mogoče v kaki bolj mili obliki, toda tako ne bi zvedeli prave resnice.

Še so po obrobni vseh zavedni ljudje, vendar so pa raztreseni in jim manjka povezave. Naša društva (izobraževalna), nekaj jih je, ki še nekako delajo, toda pri centralah manjka ljudi, ki bi ta društva obiskovali in jim dajali opore. Tudi so še med nami redki idealisti, ki se trudijo za naš obstoj, vendar v vrvežu današnjega, na hitrost usmerjenega časa, morajo najprej skrbeti za svoj življenjski obstoj.

Imamo našo slovensko gimnazijo v Celovcu, tam poučujejo slovenski profesorji. Šola dosti dobro napreduje, vendar čudežev pa tudi ne more delati. Tako marsikateri maturant ubere pot, ki le malo ali sploh nič ne pomaga za naš obstoj.

Dosti je tudi naše inteligence. So duhovniki, učitelji, zdravniki, itd., toda le malo jih je, ki bi res tudi kaj delali za narod. Večina pa se lepo mirno zamisli sama vase: »Da je le mir okrog mene, pa je v redu.«

Mnogo bi mogel še naštetih naših bolečin, toda za bežno sliko o našem položaju bo zadostovalo.

Ne mislim ali želim, da bi se to objavilo, samo za nekako ogledalo naj Vam rabi pri sestavljanju ankete o koroških Slovencih.

Oprostite, da sem svoje misli in gledanja kar tako nametal skupaj, ker mi kljub mojim letom še vedno primanjkuje časa.

Lepe pozdrave

Janko Ogris

JANKO MESSNER, profesor

1. Francoska revolucija je proklamirala pravico narodov do samoodločbe, kakorkoli se je ta revolucija vsaj v Franciji tedanjega časa ujedla. ‚Nacionalna‘ ideja je bila v tej fazi in že malo prej (Thomas Jefferson, Deklaracija o neodvisnosti 1876) vseskozi demokratična, kakor morda ‚krščanska‘ ideja v fazi katakomb ali ‚socialistična‘ ideja na ladji Potjomkin, potem pa je med raznimi restavracijami ‚starega reda‘ in razvoja gospodarskega liberalizma in kapitalizma prikazovala svojo uporabnost kot pregrinjalo imperialističnega pohlepa (prim. nacionalizem, šovinizem in posebno antisemitizem 1. svetovne vojske, razizem, fašizem 2. svetovne vojske in naših dni!).

2. To je treba kot ‚zgodovinsko izkušnjo‘ najprej pribiti, potem pa npr. to, da so tudi idejni vrhovi avstromarksizma po zlomu AO monarhije imeli opipani ostanek velikega cesarstva — 1. avstrijsko republiko — za sestavni del Velike Nemčije.

Koroški plebiscit kot sredstvo za reševanje mednacionalnih problemov, je v bistvu značilen izraz tega, kar je povedano pod štev. 1. Kako je z demokratičnostjo te ‚ljudske odločitve‘, na katero se sklicujejo že petdeset let vsa politična vodstva Celovca in Dunaja, ilustrira narodna situacija tistih 15 tisoč volivcev (proti volji 22 tisoč ‚domovini zvestih‘), ki so se takrat izrekli za Jugoslavijo in iz vrst katerih izvirajo številne krvne žrtve za vzpostavitev 2. avstrijske republike (seštej grobove talcev in partizanov na Koroškem!): saj npr. še slovenskih krajevnih napisov ni zraven nemških! Kar so ‚izdajalci‘ koroške domovine (iz leta 1920) dobili za kazen, so dobili ‚koroški domovini zvesti‘ Slovenci za — nagrado, namreč narodnostno diskriminacijo.

Kakšen temeljni nauk bi iz vsega tega ‚potegnili‘? Da smo v zadnjih 50 letih zamudili *izterjati* od 1. ali 2. avstrijske republike slovensko narodno-upravno in v okviru le-te — kulturnopolitično avtonomijo, ki si je dandanes ni več mogoče misliti. Sedanja družbenogospodarska oziroma čisto politična integracija slovenskega življa v avstrijskih združenjih in partijah očitno ni rešitev, prav tako kot sploh ni rešitev ‚narodni idealizem‘ posameznih ‚kulturnikov‘, ‚literatov‘ in domoljubno apeliranje na »važnost čuta narodne kulturne skupnosti«, apeliranje proti »brezkulturnemu socialističnemu humanizmu in proti toku materializma«, ki da hoče to in to (citati iz Našega tednika, 27. VIII. 1970).

3. Zdi se mi spričo naglega usihanja narodne zavesti potrebno, da pridejo vse zahteve po enakopravnosti Slovencev na jezikovnem, šolskem, kulturnoprosvetnem, političnem, socialnem področju OD SPODAJ, to pomeni: zahteve morajo priti ‚s terena‘ v občinske sobe, kjer sedijo tudi od Slovencev izvoljeni možje, in iz občinskih sob na ‚odločilna‘ mesta, drugače je vsaka beseda o tej stvari bob ob steno. Janez Vigrednik je na 3. strani

KLADIVA štev. 2—3, junija 1970, Dunaj) zapisal med drugim o tej temi tudi to: »Z MNOŽICO ČEPRAV MAJHNIH DEJANJ BOMO TUDI PREJ PREGNALI IZ LJUDSTVA TIHI PETDESETLETNI OBUP KAKOR Z GROMOM BLESTEČIH BESED...«

Jaz se popolnoma strinjam s tem Vigrednikom.

4. Kaj sodim o sedanjih narodnoobrambnih programih obstoječih slovenskih organizacij in združenj? Tudi na to vprašanje velja zame mnenje kladivarjev, skupine slovenskih koroških visokošolcev na Dunaju, ki izdajajo družbenokritično glasilo KLADIVO. Že v prvi številki (31. III. 1970) pravijo na 3. strani med drugim:

»Morebitni konflikti se v rokah slovenskih narodnjakov bliskovito še v kali spremene v slinave in groteskno ponižne prošnje, programe, sklepe in izjave. Večji del naših institucij sploh samo zato obstaja, da ujame nemirne impulze iz ljudstva (iz vrst kmetov in delavcev jih itak primanjkuje, tu in tam se zmigajo dijaki ali študenti), jih zlije v pripravljeno formo, ki se imenuje gnila fraza, zmes lepo speče in jo končno — z rožicami okrašeno — deponira pri kakem ministru ali fraku, ki to konstruktivno pecivo brez težav požre in prebavi...«

Konflikte je treba izbojevati (Konflikte müssen ausgetragen werden), ker samo v tem primeru privedejo do spoznanja pritiska, s katerim tlači družba vsako manjšino. Do spoznanja pa bo proces privedel samo, če se bodo tisti, ki se jih tiče, sami zanimali in rešili svojo zadevo...« (Za ilustracijo konkreten primer: slovenskega krajevnega napisa za Klobasnico ali Šmihel ne more izbojevati R. Janežič, urednik Slovenskega vestnika, v Celovcu-Klagenfurt, Völkermarkterstraße 62, pa naj namaka svoje politično polemično pero v sam nitroglicerin, izbojevati si ga morajo KLOBAŠANI in ŠMIHELČANI sami na mestu — s podporo slovenske sosesčine in kajpada slovenskega tiska tostran in onstran Karavank.)

Naj dostavim samo še to: prepričan sem, da vse to vedo tudi narodni ,predstavniki' koroških Slovencev in organizacije in združenja, »ki nas vežejo ali naj bi nas vezale na matično deželo«. Da vsa leta po zadnji vojski kljub temu ne ravna po teh spoznanjih (prim. delo ENOTNOST leta 1958 in složne napade slovenskih ,predstavnških' organizacij nanjo!), da ne osveščajo v povedanem smislu ljudstva na ,licu mesta', je neodgovorno, v kulturnopolitičnem smislu neodpustljivo absurdno, za kulturni svet sramotno. Saj je enakopravna slovenska narodnost na Koroškem preskusni kamen za zgodovinsko iskrenost in iz nje izvirajočo politično poštenost, za nivo kulturnosti in družbene morale in še za marsikaj. Tako pa: število narodnozavednih Slovencev je iz dneva v dan manjše, vprašanje ,dobrih sosedskih odnosov' med Koroško in Slovenijo pa vsak dan bolj pereče. Ostane samo še bogpomagaj. In prepevanje »številnih naših zborov«. Priljubljena koroška varianta boja za narodne pravice.

DR. REGINALD VOSPERNIK,
predsednik NskS

Tematika Vaših tez je tako obsežna, nakazana problematika pa tako široka, da bi bilo težko v danem okviru količkaj zadovoljivo odgovoriti kar na vsa vprašanja. Odločil sem se za to, da bom podal nekaj sicer nesistematičnih misli o prvem in drugem vprašanju, ki sta med sabo povezani.

Kako v narodnostnem oziru vrednotim procese in premike minulih petdesetih let v vzporeditvi s sedanjim stanjem? — Pred sabo imam drobno knjigo. Izšla je leta 1913 na Koroškem — torej pred več kot 50 leti. Njen naslov: *Aus dem Wilajet Kärnten*. Izdalo je knjigo »Slovensko katoliško-politično in gospodarsko društvo za Slovence na Koroškem.« Pretresljivo je, kako neimenovani avtor prikazuje šolske, politične, gospodarske, pravne in narodnostne probleme tedanje Koroške!

Posebno nazorno se zrcali razvoj vsake narodnostne skupnosti oziroma odnos večinskega naroda do etnične skupnosti v številkah ljudskih štetij. Leta 1910 (zadnje štetje v Avstro-Ogrski monarhiji) so našli na ozemlju Koroške (z Mežiško in Kanalsko dolino) 82.212 Slovencev. Leta 1900 jih je bilo po uradnih podatkih še 90.595. Že tedaj (leta 1910) je označil »Grazer Tagblatt« ljudsko štetje kot »nationale Schutzarbeit« (narodno-obrambno delo).

To nemškonacionalno obrambno delo je obrodilo bogate sadove. Leta 1961 (torej 50 let pozneje) so v vseh variantah našli le še okoli 25.000 slovensko govorečih, pri čemer je treba še dodati, da štetje uporablja najrazličnejše različice jezikovne izpovedi. Mimogrede: tako imenovana vin-dišarščina je postala politični pojem, s katerim se da uspešno operirati.

Ti nakazani premiki so nedvomno negativni.

Poznamo pa seveda tudi pozitivne premike. V koroški deželni zavesti si je moral nemški nacionalizem v ognju druge svetovne vojne polomiti rogove. Je pa vsekakor še živ, samo da se danes odeva v dosti bolj humano obleko. Celo najostrejši nasprotniki koroških Slovencev so danes prisiljeni ob vsaki priložnosti poudariti, da se zavestno izpovedujejo za uresničitev člena 7 avstrijske državne pogodbe, da pa je poprej potrebno tako imenovano ugotavljanje manjšine. Z narodnim sovraštvom, pripetim na suknjič — se danes na Koroškem postavljajo samo še posamezniki — bolj ali manj neuspešno.

Dosti učinkoviteje deluje za nestrpnost zob časa. Ne povem nič novega, če trdim, da oblika modernega življenja s komunikacijskimi sredstvi, večjo povezanostjo ljudi spričo hitrega tehnično-prometnega razvoja, živim migracijskim gibanjem in tujskim prometom v poletnih mesecih jemlje narodnostni skupnosti hote ali (in) nehote njene značilnosti.

Danes se koroškim Slovencem sicer odprejo vrata katerekoli dvorane na Koroškem, tudi v Celovcu (izjema je le dvorana tako imenovanega »Grenzlandheima« v Pliberku, ki goji še zavestno anahronističnega obmejno-

obrambnega duha), vendar je kulturno življenje na vasi ponekod že popolnoma zamrlo. Kulturna pasivnost se razprostira vsepovsod tam, kjer je doba med obema vojnama poznala še močno kulturno življenje. Radi prihajamo na kulturne prireditve, ki nam jih prirejajo v bogati izbiri zbori ter igralske skupine iz Slovenije, ne znamo pa več (vsaj ne povsod!) sami zasejati kulturnega semena.

Vprašate: Kolikor bi skušali iz vseh teh dognanj (od prve avstrijske republike prek nacizma do druge republike) izluščiti bistvene vzroke in izkušnje, kaj se vam zdi najbolj usodno (tu ne mislimo na plebiscitno odločitev), kakšen temeljni nauk bi iz vsega tega potegnili?

1. V načelu se mi zdi usodno, da so od 19. stoletja naprej Slovence le neradi gledali v deželi. Ta občutek je tiral koroškega Slovenca v stalno obrambo, v rahločutnost, občutljivost, v poziciji manjvrednega sodeželana. Trdni so vztrajali, omahljivci (ta pojem naj nikakor ne vrednoti človeka) so se vdali pritisku, so ubrali pot manjšega odpora, opustili najprej zavest, nato še jezik, so dostikrat — kar je psihološko zanimivo — šli celo v tabor narodovih nasprotnikov.

2. Spretno je znal narodni nasprotnik vedno spet prikazati vsako slovensko vprašanje kot politično, celo državopolitično. Prijava otroka k dvojezičnemu pouku, slovenska izjava pri ljudskem štetju, uporaba pravice slovenskega uradnega jezika — vse to je po mnenju nemških nacionalnih grogov politikum prve vrste.

3. Usodno se mi zdi, da za prve avstrijske republike ni prišlo do kulturne avtonomije.

4. Nadvse usodna za koroške Slovence so temna leta med 1938 in 1945. Izseljevanje koroških Slovencev, geslo »Kärntner sprich deutsch« in vsa prikrita in neprikrita diskriminacija vsega, kar je slovensko — vse to je usodno poseglo v naš življ.

5. Usodno se mi zdi, da se je prejšnji koroški deželni glavar Ferdinand Wedenig uklonil nemškim nacionalnim zahtevam po odpravi obveznega dvojezičnega pouka. Prav gotovo ta rešitev ni brez problemov; to vidimo tudi v Prekmurju. Vendar bi bila dolžnost oblasti, da razloži staršem potrebo po složni dvojezični vzgoji v geopolitičnem prostoru, kjer naj na podlagi medsebojnega spoznavanja v prihodnje ne bo več trenj. To se na Koroškem, žal, ni zgodilo.

In temeljni nauk iz vse nakazane problematike?

Rešitev mora priti v prvi vrsti od nas samih:

več samozavesti;

več zavestnega življenja kljub težnjam moderne nivelizacije;

več zavestnega vključevanja vseh možnosti modernega družbenega življenja (tujski promet, komunikacijska sredstva, znanost, umetnost itd.);

in seveda tudi: pridobitev večjega števila resničnih prijateljev v večinskem narodu, predvsem med tistimi, ki odločajo, ki ustvarjajo javno mnenje, ki so poklicani uresničiti črko in duha člena 7 avstrijske državne pogodbe.